

Pere Verdaguer, records d'infantesa i de l'exili

Com tots vostès saben, Pere Verdaguer va néixer a Banyoles l'any 1929. Formava part d'una família treballadora banyolina. El pare, Miquel Verdaguer i Bramon, havia nascut a Banyoles i es guanyava la vida fent de pollataire. La mare, Josefina Juanola i Casals, era filla d'Esponellà. Era germana de Joaquim Juanola, que va ser un dels principals dirigents del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) a Banyoles. Tots dos, pare i mare, venien de famílies molt modestes, de masovers.

Miquel Verdaguer i Josefina Juanola van tenir dos fills, Josep i Pere. La família vivia al carrer de Sant Martirià, que era un carrer de caràcter popular i menestral, amb una forta vida de veïnatge. En un llibre de memòries que després comentarem, Pere Verdaguer evoca els seus anys d'infantesa viscuts en aquest carrer. El recorda amb aquestes paraules: «El nostre carrer era prolongat per un camí de terra vorejat de dues files de castanyers d'índies que travessava la carretera i s'enfilava, turó amunt, ja entre camps, fins al canyet. Quan volíem jugar sense marejar ningú era cap allà que ens dirigíem». I el record d'aquests jocs infantils el porta a evocar la tardor: «Perquè entre els plàtans de la carretera i els castanyers allí s'hi recollia una fullaraca ingent, que omplia, curulles, les cunetes. El nostre joc preferit, aleshores, era de rebolcar-nos dins la mar de fulles marrons i encartonades. Se'n desprenia molta pols, i una olor acre que ens ofegava, però el nostre nas d'aquell temps no hi tenia res a dir». I per acabar aquests records de la infantesa banyolina, una altra evocació especialment reeixida: «Un dels punts lluminosos de la nostra infància se situa en un dels costers que envolten el nostre poble, escalonat de feixes amb oliveres grises i solitàries, on els geners gelats collíem les olives negres i insuportablement amargues que omplien sacs i més sacs». Són records d'infantesa des de la llunyania dels anys i de l'exili.

El pare, Miquel Verdaguer, era una persona amb ideals de justícia i fraternitat, com ho demostra el fet que, de ben jove, anés pels pobles de la comarca donant

classes d'esperanto, la llengua universal dels proletaris. Es va afiliar al Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) i va ser un dels dirigents del Sindicat Agrari de Banyoles. Quan es va declarar la guerra, va formar part del comitè antifeixista i va anar al front quan van cridar la seva lleva. Al final de la guerra, la família es va exiliar. El pare va passar la frontera pel coll d'Ares, amb altres soldats derrotats, i va ser internat al camp de concentració de Prats de Molló. Aviat se'n va escapar i se'n va anar a Illa, on tenia un germà. Per la seva banda, Josefina Juanola amb els seus dos fills Josep i Pere va passar la frontera pel Pertús i va anar a parar al camp de concentració del Voló, del qual van poder sortir l'endemà mateix gràcies a les gestions del germà del pare, que els va acollir a casa seva, on la família es va poder retrobar. Hem esmentat abans que Pere Verdaguer va escriure un llibre de memòries. Es tracta d'un llibre titulat *Pàgines d'un exili ordinari*, publicat l'any 2002, que recull una sèrie d'articles que va publicar a *L'Indépendant* i que va retocar i refer quan va decidir publicar-los junts. En aquests textos, Pere Verdaguer evoca records de la seva infantesa a Banyoles, els anys de guerra, les circumstàncies dramàtiques del pas de frontera el 1939, les dificultats dels seus primers anys en terres franceses, etc. Pel que fa al pas de la frontera, un camió del sindicat els va dur de Banyoles fins a Espolla, d'on es van traslladar a peu fins a Figueres. Allí van poder pujar a un camió militar atapeït de fugitius i van trigar trenta-sis hores per recórrer la vintena de quilòmetres que els separaven de la frontera. Dos dies i una nit, recorda amb ànsia Pere Verdaguer, que afegeix: «Vam trobar, en efecte, la cua a la sortida mateix de la vila, una cua impressionant de gent que caminava a peu, de cotxes i de carros. La carretera era massa estreta, i la riuada desbordava a banda i banda, ocupava el llitet del Llobregat i escalava la muntanya. [...] La gent es ficava entre els vehicles i els privava d'avançar». I així va desgranant els seus records fins que arriben a la frontera i s'acaba la primera part del malson. Després vindrà el camp de concentració i les dificultats dels primers anys en terres franceses.

Però el que m'ha semblat més destacable de totes aquestes evocacions és la magistral exposició que Pere Verdaguer fa del drama íntim de molts exiliats, de l'enyorança que sentien per un país que, quan van poder tornar, van comprovar que ja no existia. Pere Verdaguer explica que, passats els anys, els seus pares van retornar a Banyoles. Hi van viure uns dies molt agradables, però a la fi els va passar el que passava a molts altres exiliats. Així és com ho explica Pere Verdaguer (per entendre el text hem de tenir en compte que utilitza el nom d'Ollac per referir-se a Illa i de Corniols per referir-se a Banyoles): «Però al cap d'una setmana, ja els trigava de tornar a Ollac, on tenien els seus costums, els seus veïns, els seus amics, els gossos, l'hort on anaven a airejar-se a la tarda. De fet ja eren més d'Ollac que de Corniols. Abans vivien a Corniols amb la memòria, i la realitat havia destruït la màgia del record, com aquells cadàvers que conserven la forma anys i panys i s'esfondren de seguida que hom obre la tomba i els toca l'aire. El món,

d'ençà de llur joventut, havia donat moltes voltes i, al capdavall, aquell país ja no era el seu».

És difícil expressar millor aquesta realitat punyent que trobem també en la peripècia vital de molts altres exiliats: «Abans vivien a Corniols amb la memòria, i la realitat havia destruït la màgia del record». El mateix Pere Verdaguer ho va explicar en el parlament de cloenda que va fer a les Jornades de la Secció Filològica a Banyoles el 2006, quan va dir: «Això passa sempre que els exilis duren massa. La gent no és ben bé ni d'un poble ni de l'altre, ni d'un país ni de l'altre». Fins i tot, primer els pares volien ser enterrats a Banyoles, on Pere Verdaguer havia recuperat els nínxols de la família, però finalment van preferir ser enterrats al cementiri d'Illa.

Pere Verdaguer va tornar en diverses ocasions a Banyoles, i fins i tot hi tenia casa, però el seu retrobament amb la seva ciutat va haver d'esperar que arribés la democràcia. L'any 1977 va pronunciar el pregó de les festes de Sant Martírià, la Festa Major de Banyoles. Va ser un pregó magnífic, que la *Revista de Banyoles* va reproduir íntegrament. Anys més tard, el 1988 va col·laborar al programa de les festes del barri de Sant Martírià amb una emotiva *Carta al pare*. I és amb les frases finals d'aquesta carta que m'agradaria cloure la meua intervenció en aquest homenatge. Pere Verdaguer evoca una anada dels pares a Banyoles per assistir a les festes del barri de Sant Martírià amb aquestes paraules: «I jo recordaré aquell capvespre que, invitats pels veïns, vau remuntar el carrer, la mare i tu, dignes, com el president de la República quan remunta els Camps Elisis a París. La Rosa i jo us acompanyàvem, però hi pintàvem ben poc. Els herois éreu vosaltres. Els herois i els fills pròdigs. La gent començava a treure cadires de les cases i es parava per saludar-vos. Vau pujar fins a casa, fins a allò que havia estat casa vostra, i us va acollir l'alcalde, un vell amic, que us va abraçar efusivament. Aleshores sí que vaig comprendre que, finalment, havíem fet les paus».

JORDI GALOFRÉ
Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles